La màgia del Matarranya
Unes jornades sobre màgia i tradicions reuniran a finals de març als millors experts sobre el tema

Restauració de Sant Pere
La Iglésia de Fraga torna al seu esplendor i podrà ser visitada pels ciutadans

Il·lusió a Tamarit
La capital cultural de la Llitera torna a ser punt de trobada de mags i il·lusionistes de tot l'Estat

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça · Baixa Ribagorça · Llitera · Baix Cinca · Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 4 • núm. 25 • La Franja, març de 2003

Diguem NO

IManifestació contra la guerra al Torricó el 15 de febrer de 2003

EDITEN:
Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
Màrio Sasot

COORDINADORS:
Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:
C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégalo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrégola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:
tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Continuem somiant?

Havíem somiat tantes vegades que la gent es tornava solidària, que els poderosos del món ja no podien seguir-nos enganyant amb les seves mentides populistes i ampul·loses… Havíem somiat tantes vegades que un clamor de milions de dits acusadors desemmascararia els governants que només amagaven els seus interessos econòmics. Havíem somiat tantes vegades que la gent ja no es deixava entabanar per una col·lecció de mitjans de comunicació manipulats pel poder, que no ens crèiem les mentides que ens contaven. Havíem somiat tantes vegades que arribaria un dia que els poderosos de la Terra ja no en tindrien prou amb les armes més sofisticades per a silenciar-nos la veu, per a fer-nos tremolar amb les seves amenaces… Havíem somiat tantes vegades que un mateix crit de pau uniria els pobles de la Terra per damunt les races, les creences religioses i les ideologies més diverses… Havíem somiat tantes vegades que no érem només quatre somiatruites els que crèiem que el món es pot canviar sense necessitat de disparar un sol tret, que la unió de les voluntats de milions i milions d'homes i dones decidits a transformar el planeta, podria fer tòrcer la voluntat dels més poderosos… Havíem somiat tantes vegades que l'imperialisme ianqui –com tots els imperialismes que la història ha vist néixer–, tenia els peus de fang, encara que els dugui folrats d'or o d'acer; que la pròpia supèrbia acabarà per esquerdar-los… Havíem somiat tantes vegades que la gent de casa nostra, la gent de Fraga, Vall-de Roures, el Torricó o la Freixneda –per exemple–, també despertava de la letargia; i, quan calia sortir al carrer, no érem només els quatre de sempre, perquè tots fèiem pinya en un ampli moviment ciutadà… Havíem somiat tantes vegades que els somnis de Martin Luther King es feien realitat, que els pobles de la terra ens uníem per defensar els ideals que ell va somiar…

Ho havíem somiat tot tantes vegades que, quan el 15 de febrer vam sortir al carrer i ens adonarem que teníem al nostre costat milions i milions d'homes i dones a tot el món, ens vam haver de pessigar la cara per veure si encara continuàvem somiant.

Però aquesta volta, no era un somni. Estàvem vivint uns moments històrics, tots plegats érem testimonis, i actors principals, del naixement del poder més indomable, un poder forjat per la voluntat dels milions de persones de tot el planeta, decidits a no deixar-se manipular per les mentides dels poderosos; decidits a defensar la pau i el diàleg com a recurs més adient per a solucionar els problemes entre els pobles o entre els individus.

Aquesta vegada ens han sentit cridar ben fort que si, malgrat tot, engeguen la seva màquina guerrera, no ho faran **en el nostre nom**. Ni els ho posarem gaire fàcil, perquè tampoc no ho podran fer **amb el nostre silenci**.

No volem que estigui al seu abast –al marge del poble–, una decisió tant transcendent com la d'immolar milers de vides humanes…

Per cert, pessiguem-nos la cara un altre cop, no fos que ens haguéssim adormit i continuéssim somiant… Quina llàstima si només fos un somni!

Egunkaria tancat

L'únic diari monolingüe en Euskera ha estat tancat per ordre d'un jutge de l'Audiencia Nacional i cinc dels seus directius han passat a la presó sense fiança. Des d'una revista com *TdF*, mostrem la nostra preocupació perquè un vehicle d'expressió d'una llengua minoritària es quede sense veu. Que un jutge de Madrid i el govern al que serveix no tinguen la sensibilitat «autonòmica» ni democràtica per a distingir entre uns delictes personals i el funcionament d'un mitjà d'expressió destapa la veritable cara d'un i d'altre.

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director

3 Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

10 Entrevista
Enriqueta González Sisó, presidenta de l'Associació de Veïns i Amics del Casc Antic de Fraga

12 La Llitera i la Ribagorça

14 Tema del mes:
Mobilitzacions per la Pau a la Franja

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Opinió:
Un crit escardalenc

salutació del director

Les «noves sensibilitats» van calant a fons, poc a poc, dins la consciència social de les nostres comarques. Tradicionalment han estat los temes lligats al sector primari, a la producció agrícola tradicional, els que de quan en quan mobilitzaven a la població, abans i ara majoritàriament pagesa. Los tractors eixien a la carretera pel baix preu de la fruita o el gra, les llibertats sindicals o la cobertura de les assegurances agràries. Algun tema «modern» com els projectes d'instal·lació de centrals nuclears al Baix Cinca i el Baix Aragó també van ficar en peu als riberencs durant els anys 70, per les conseqüències que podien tindre en el futur de la terra i dels seus habitants.

Ara els franjolins comencen a preocupar-se per altres temes com el Medi Ambient o la política internacional. El destí dels purins preocupa a molts sectors com ho demostren les cartes rebudes després de la publicació d'un editorial sobre aquesta «marea negra» local. A Benavarri preocupa la instal·lació d'una planta de compostos que pot afectar al medi ambient i al turisme de la zona. I el tema del pau ja no és patrimoni exclusiu de les grans urbs com demostren les manifestacions del 15-f a Fraga, Vall-de-roures, etc.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Marea Negra a la Franja

He llegit l' editorial titulat «La Marea Negra de la Franja», i penso que poseu el dit a la nafra. Feu moltes interrogacions. És important que les preguntes és facin des de fora ja que com dieu, NO sou responsables del sector. És des d' aquesta posició que voldria dir la meua.

Segurament els directament implicats, sobre tot els ramaders, pensaran que els bous és veuen molt bé des de la barrera, pot ser si, però a camins des de la barrera és té una perspectiva millor de la situació.

Em voldria equivocar, però als vostres interrogants, crec que la resposta és… pot ser no.

Ja sé que el tema és complex, d'acord, però com més és tarde a agarrar lo bou per les banyes, més es tardarà a resoldre el problema. Quan es diu que a Holanda no han sabut solucionar el problema… i tant que l'han solucionat!

Mos envien los gorrinos, els engreixem, s'emporten la carn i mos deixen la merda aquí.

Quan vols parlar del tema amb algun ramader, pots acabar malament, ja que es pensa que els vols fotre a la ruïna. És difícil de fer entendre que això és pa per avui i fam per demà.

La ramaderia del porcí és possible, sempre que s'estigui disposat a fer estudis de sostenibilitat i inversions per fer compatible aquest aspecte amb la rendibilitat.

Del que hem d'estar més convençuts és que així no podem seguir. No podem ni devem malmetre més el nostre entorn. A a la llarga, o no tan a la llarga, ho pagarem car. És hora d'apostar per un futur mes respectuós amb la natura. Aquesta, si la sabem utilitzar ens tornarà amb escreix molts beneficis materials, morals i ètics.

El futur està en el respecte del nostre entorn, conreant productes naturals basats en la qualitat més que en la quantitat, preservant el paisatge per tal que en puguem gaudir tots i totes. Aquest paisatge serà, junt amb les nostres viles, el que atraurà milers de visitants que donaran vida a una activitat com és el turisme, que en els darrers anys ja es veu com un element econòmic molt important. Ara bé, cal ser molt curosos en com fem les coses, ja que a camins l' avarícia mate la gallina dels ous d'or.

Si fem una anàlisi dels darrers anys, veurem com l'activitat econòmica lligada al turisme ha estat el motor de l'activitat en la construcció, el comerç, l'hostaleria i venda de productes dels país, etc. Jo penso que aquest és el camí, per tal de mantenir i encara millorar el que ens varen deixar els nostres avantpassats.

Antoni Roca
La Freixneda

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
974 47 19 93
93 805 02 70

COETS

Centenari

Enguany fa cent anys del naixement de Francesc de Borja Moll, l'eminent filòleg menorquí. Des de molt jove, Moll va acompanyar a mossèn Antoni M. Alcover a fer recerca de paraules per al seu grandiós *Diccionari Català-Valencià-Balear* i als disset anys van estar tot dos a Calaceit. Aquí es van trobar amb Santiago Vidiella, que era la persona idònia i varen recollir un munt de material que es pot trobar a les pàgines del citat Diccionari. Vint anys després va tornar Moll al Matarranya i va fer entrevistes a Maella, Valljunquera i Aiguaviva. La monumental obra del *Diccionari* va ser empresa per mossèn Alcover, però segurament no s'hagués portat a terme sense l'inestimable ajut de Moll. El capellà tenia tant entusiasme com poca diplomàcia i es va barallar amb tothom. Moll ho temperava, treballava pacientment i finalment, mort el capellà el 1932, va corregir tota l'ortografia particular d'Alcover per adaptar-la a la normativa i va anar editant el *Diccionari*, una poderosa eina, no solament per al coneixement de totes les variants dialectals, de costums antics, d'eines de treball, i altres dades de la nostra memòria col·lectiva, sinó també per refermar la unitat de la llengua, que alguns volen trencar. Moll va ser qui va indicar a l'amic Artur Quintana, que es dediqués a l'estudi del català de la Franja i és així que la nostra pobra i menyspreada llengua va rebre una forta empenta, que encara dura.

Miquel Blanc

La vida aquí es el títol de la pel·lícula

Fontdespatla serà l'escenari de la pròxima pel·lícula de Jesús Font

■ **Poblacionpress**

ARXIU DESPERTAFERRO

Iglésia de Fontdespatla

Fontdespatla serà la protagonista d'un film en què es barregen espanyols i argentins amb accent català dirigit pel cineasta barcelonès Jesús Font.

El mes passat se celebrà un casting durant tot un cap de setmana en què hi participaren més de 150 veïns del municipi i de la comarca i, segons va dir l'alcalde d'aquesta localitat, Àngel Arbiol, «la gent està realment entusiasmada per participar en la pel·lícula ja que, segons ens han manifestat tots els escollits, com a mínim, tindran una frase».

La vida aquí és el títol d'aquesta pel·lícula que dirigirà Jesús Font i que començarà a rodar el pròxim mes de març. El director compta amb la producció de TV3. Es tracta d'una comèdia dramàtica basada en la repoblació, per part d'argentins, d'alguns municipis de la província de Terol.

Font va rebutjar filmar-la a Aiguaviva. «Tot i que, en principi, va considerar aquest municipi, volia que fos al Matarranya, i per això mateix es va acabar decidint per Fontdespatla», va apuntar Arbiol.

Les tasques de càsting les va dur a terme la productora catalana Prodigius, que ha revolucionat la vida normal de la vila.

Túrnez & Sesé i la poesia de Desideri Lombarte a «L'Espai»

■ **Carles Sancho**

A L'Espai de dansa i música de la Generalitat de Catalunya a Barcelona, el diumenge 16 de febrer, es va fer la presentació oficial del primer disc de Túrnez & Sesé *Quedarà la paraula* amb la recreació musical de poemes de l'escriptor pena-rogí Desideri Lombarte. El grup interpretà en la primera part del recital les cançons del seu treball: *Campanes a Rosalia*, *Els maquis*, *L'esparver*, *Els timonets*, *Vull un trosset de terra*, *Ara vindrà*, *La fortuna*… però també nous temes que estan preparant per a un segon treball discogràfic, amb textos de diversos poetes catalans com Josep Carner, Salvador Espriu, Màrius Torres i Montse Gord. Acompanyaren a Túrnez & Sesé els seus amics tortosins Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries que ja havien coincidit en la gravació del CD *Una roella al cor. Homenatge a Desideri Lombarte* i que interpretaren un parell de temes en la presentació. També col·laboraren el grup Quatrifonia –quatre veus joves femenines– que acompanyaren la veu de Túrnez amb els textos de Josep Carner i, finalment, el productor artístic del seu CD Toni Xuclà a la guitarra en un tema de Desideri.

L'evolució del grup en els últims tres anys ha estat espectacular. L'aportació de nous músics i el dur i laboriós treball en la gravació del CD ha significat un gran progrés en la interpretació en directe dels temes com vam poder escoltar diumenge a L'Espai. Els darrers premis del grup –Sona 9 i Ràdio 4– són un reconeixement i un estímul per a seguir treballant, per obrir-se pas a un gènere musical molt personal i poc conreat, que té un públic entusiasta i entregat com es va poder veure en el sensacional recital dels barcelonins.

VILES I GENTS

Lo trinquet de la Codonyera

La Comarca, al setembre de 1994, va publicar un ampli i interessant article sobre el trinquet de la Codonyera. El periodista donava notícia de l'original recinte esportiu, construït al segle XIX, no saben si damunt d'un altre de més antic. El trinquet que té un terreny de joc de 20 m de llarg per 5 d'ample i 6 d'alt, és realment espectacular, a pesar de l'estat d'abandonament en què es troba. Té una graderia elevada per a veure millor el joc, conserva encara l'enrajolat del terra, les línies que divideixen el camp i, a la paret es poden llegir les normes del pagament de la partida al propietari del recinte.

En una visita a la Codonyera ham tingut la sort de conversar amb alguns dels últims jugadors del trinquet. Manuel Sàbado, de 92 anys, recorda que les raderes partides les va jugar el 1917. L'últim propietari, abans de tancar-lo definitivament, va ser el tio Carmelito que era ajudat per la seua dona l'Antònia de Xarana que s'encarregava d'anotar els 'tantos' en una fusta que es posava a la falda on hi havia 25 forats a cada banda. A pilota a mà s'hi jugava els domenges i dies de festa després de missa major, costum que va durar fins la dècada dels 60 a moltes viles.

De trinquets antigament n'hi havia a tots els pobles, uns de propietat privada com el de la Codonyera o el de la fonda de Mont-roig i altres de públics com la de Vall-de-roures o la Torre.

Amb el pas del temps, la seua restauració resultarà més difícil i costosa.

Degudament recuperat, podria ser un espai museístic de jocs populars i tradicionals.

Carles Sancho

Les bruixes del Matarranya estan de moda

■ **Lluís Rajadell**

Estudiosos de tot el país s'ajuntaran al Matarranya entre els dies 25 i 27 de març per parlar de bruixeria, simbologia religiosa, ordes militars, màgia i tradició oral al voltant de l'ocultisme, entre altres temes, al Primer Congrés «El Matarranya Màgic», organitzat per la Comarca del Matarranya. Els participants celebraran les seues reunions al castell gòtic de Vall-de-roures, un dels «punts calents» de l'esoterisme comarcal.

A les jornades participaran, entre altres, autors reconeguts a tot l'Estat en l'estudi de la parapsicologia i l'Espanya màgica, com Fernando Sánchez Dragó, Fernando Jiménez del Oso o Francisco Javier Sáenz. Entre les ponències previstes n'hi ha sobre els ordes religiosos, la mitologia i la simbologia religiosa. També hi haurà algun descregut manifest, com és el cas de Miquel Blanc, que parlarà sobre «El Matarranya màgic vist per un excèptic».

L'organitzador del congrés i gerent del Pla de Dinamització Turística del Matarranya, José Luis Soler, va explicar que esta iniciativa pretén «potenciar la comarca com a destí del turisme cultural aprofitant el seu patrimoni cultural i artístic». Al cavilar per trobar un tema poc frequentat van pensar en la màgia i l'ocultisme, per tractar-se d'una proposta «inèdita i innovadora que pot atraure a estudiosos de tot arreu».

També figuren com a ponents Sebastià d'Arbó, Álvaro Troncoso, Joaquim Montclús, Bartolomé Bioque, Javier Aguirre –autor d'un popular llibre sobre històries màgiques del Matarranya–, Lorenzo Fernández Bueno, Emilio Ruiz Barrachina, Jesús Àvila –que, a més, és el coordinador del congrés–, Josep Guijarro, Javier Sierra, José Gregorio González, Jesús Callejo, Vicente Vallés i David Sentinella.

«L'estrella» serà, no obstant, l'escriptor Fernando Sánchez Dragó, que farà un dels seus programes sobre literatura *Blanco sobre negro* a un lloc de la comarca encara per concretar però que, probablement, serà l'hotel La Parada del Compte, de la Torre del Compte. Els tècnics de Televisió Espanyola viatjaran a la zona pròximament per a comprovar l'idoneitat del lloc.

José Luis Soler va explicar que les activitats acadèmiques –les conferències i els actes oficials– es desenvoluparan al castell de Vall-de-roures però totes les tardes es faran excursions pels pobles de la comarca per coneixer sobre el terreny les connotacions màgiques d'alguns llocs dispersos per tot el Matarranya.

Soler va afegir que s'ha «sacrificat» el vessant acadèmic per potenciar el treball de camp i la promoció de la comarca. El gerent turístic del Matarranya va «lamentar» que hagin quedat fora del programa alguns reconeguts estudiosos de la tradició oral, de les costums –màgiques i no màgiques– de la comarca per la voluntat de l'organització de no recarregar l'apartat acadèmic, però va adelantar que podrien tenir cabuda a la pròxima edició del congrés, que naix amb vocació de continuitat.

El castell de Vall-de-roures serà la seu del congrés sobre màgia

El misteri de «la mà peluda»

El castell de Vall-de-roures, construït en el segle XIV i un dels principals exponents de l'arquitectura gòtica civil de la província de Terol, serà la seu oficial del Primer Congrés «El Matarranya Màgic». És precisament a este imponent castell-palau on radica una de les tradicions màgiques més arrelades del poble, l'historia de «La mà peluda». Els experts potser podran aportar una mica de llum a esta tradició oral que, de menudets, aterroritzaba a tots els hòmens i dones naixcuts al poble. Segons contaven –i em penso que encara conten–, a una de les habitacions de la vella fortalesa hi ha un pou sense fons del qual ix de tant en tant una «mà peluda» que s'emporta als xiquets malcreguts que s'aventuren dins del castell en contra de les recomanacions de sos pares. Pot ser que sols siga un invent dels pares per a que la canalla no entro a la fortalesa i puga prendre mal o... ... pot ser que no. Els investigadors del paranormal ens ho podran aclarair... ...o no. El misteri continua.

L. R.

L'Església de Sant Pere de Fraga reobre les seues portes

■ Jaume Casas

JAUME CASAS

Inauguració de les obres de restauració

L'església de Sant Pere Apòstol de Fraga va tornar a obrir les seues portes al públic el proppassat 22 de febrer, després d'un tancament de gairebé tres anys per tal d'efectuar la restauració de la seua volta central. Les obres de restauració van ser inaugurades en un acte presidit pel Conseller d'Obres Publiques del Govern d'Aragó, Javier Velasco, el Bisbe de la Diòcesi de Barbastre-Montsó, Joan Josep Omella, i l'alcalde de Fraga, Vicente Juan. Unes dues mil persones omplien a rebotir el principal temple de la capital fragatina, desitjoses de comprovar, in situ, el resultat de les tasques de rehabilitació que s'han estat duent a terme des de les darreries de l'any 2001. Després de la intervenció de les autoritats, hi va actuar la Banda Municipal de Música de Fraga i, posteriorment, a dos quarts de vuit, va tenir lloc la primera missa amb l'església remodelada, presidida pel bisbe Joan Josep Omella, i en què intervingueren el Cor Parroquial, la Coral de Fraga i la Rondalla de la Penya Fragatina.

Les obres inaugurades han consistit bàsicament en la retirada de la volta, el seu tractament pedra a pedra, la instal·lació d'una altra estructura superposada i l'ancoratge de les pedres a aquesta estructura. En els treballs de restauració de la volta central de l'església s'hi han invertit 606.661 € (una mica més de 100 milions de pessetes). La DGA, a traves de l'empresa «Suelo y Vivienda de Aragón», ha aportat el 75% d'aquest pressupost i l'Ajuntament de Fraga i la Parròquia, el 25% restant a parts iguals. El procés que han seguit les obres ha pogut contemplar-se des del 21 de febrer fins al 2 de març, en l'exposició fotogràfica de Jesús López Romero, *La restauració de l'Església de Sant Pere*, inaugurada el 20 de febrer al Palau Montcada. La volta restaurada és d'estil renaixentista i va ser dissenyada per l'arquitecte Sanz, al segle XVI, en una de les reformes d'aquesta església d'origen romànic i que, actualment, combina diversos estils.

Totes les autoritats que participaren en l'acte, van mostrar la seua satisfacció pel resultat de les obres que han assegurat l'estabilitat de la volta i, a mes a mes, l'han restaurat totalment, realçant la imatge de la principal església de Fraga i d'un monument emblemàtic de la capital fragatina. El Conseller d'Obres Públiques, Javier Velasco, va destacar precisament eix treball «intens, tècnicament complicat, que s'ha realitzat i ens ha permès recuperar una part important del patrimoni cultural i artístic de Fraga i de tot l'Aragó». Per la seua banda, el bisbe de Barbastre-Montsó, Joan Josep Omella, es mostrava «molt feliç per participar en un acte tan important, no només per als fragatins d'avui sinó també per als fragatins d'ahir, els que ens han llegat aquesta meravellosa església que avui hem enllestit». Per la seua part, el batlle de Fraga, Vicente Juan, coincidia en eixa valoració positiva de les obres, agraïa l'esforç de la DGA, de la Parròquia, dels arquitectes que en dissenyaren el projecte i de l'empresa COPIL, que el va realitzar, i va recordar que «el d'avui és un acte que culmina un procés que es va iniciar ja fa uns anys, quan es va plantejar la necessitat de condicionar el capitell. A partir d'ací, es va continuar amb les cobertes, atès l'incident de fa tres anys quan, amb la caiguda d'una pedra de la volta, es va veure que calia restaurar la volta». Per Vicente Juan, «tenir l'església oberta i en condicions, és bàsic per a la recuperació del casc històric, ja que Sant Pere és el cor de la ciutat. Aquest projecte va lligat a d'altres que estan ja en marxa, com ara la millora dels accessos, amb l'escala mecànica, la construcció d'habitatges en la mateixa plaça i la dotació d'aparcaments al carrer de les Arribes».

Les obres d'aquesta nova restauració del temple es van iniciar fa una mica mes de tres anys, amb el condicionament del capitell de la torre i les cobertes exteriors i l'obertura d'una porta a la zona de darrere. Quan ja s'estaven executant aquestes obres, el Dijous Sant de l'any 2000, va caure una enorme pedra d'una nervadura de la volta. Realitzats els estudis adients, es va comprovar el mal estat de la volta i la necessitat de procedir a una profunda restauració. Resta encara una tercera fase, com va recordar el rector de Fraga, mossèn Jerónimo Riu. Es tracta del condicionament d'una capella a la part del cor, en la zona del darrere del temple, zona en què s'ha descobert una cripta subterrània que està essent estudiada actualment. Aquesta zona s'ha aïllat de la resta del temple per tal de seguir treballant-hi. El Conseller Velasco s'ha compromès a seguir col·laborant en la restauració d'aquesta darrera part de l'església.

El musclo zebra ja està a les portes del pantà de Mequinensa

■ **Màrio Sasot**

S'estèn l'alarma i la preocupació en el govern regional, sectors ecologistes i ciutats ribereques de l'Ebre de la comunitat aragonesa davant la possible invasió imminent del musclo zebra a les embocadures properes al pantà de Mequinensa. Quantitats importants de musclo zebra, espècie al·lògena de crustaci que està provocant ja a zones de Catalunya pròximes al delta de l'Ebre danys econòmics, socials i ecològics incalculables, han estat descobertes en punts de la ribera de la localitat saragossana de Faió, gairebé a la vora del gran pantà de Mequinensa, on s'han trobat colònies d'una densitat de fins a 10.000 exemplars per metre quadrat. Josep Arbonés, alcalde de Faió mostra la seua preocupació «perquè si el musclo zebra salta la tanca i entra al mateix interior de l'embassament, els danys que poden causar a la fauna i a la flora del riu i a les canalitzacions poden ser irreparables» i insta les institucions que extremen les mesures de control i vigilància del riu en l'àrea limítrofa amb Catalunya.

En una jornada tècnica organitzada per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE), el passat 12 de febrer, tots els sectors presents –CHE, DGA, Generalitat, Ministeri de Medi Ambient, ajuntaments, empresaris, pescadors i ecologistes– van arribar a la conclusió que, en el cas d'Aragó, la prevenció és la millor, o gairebé l'única arma de combat contra aquesta plaga.

Investigadors assistents a la jornada, com ara David Aldridge, de la Universitat de Cambridge, i el biòleg Cristiàn R. Altaba, i estudis presentats en la mateixa, com ara la del Grup de Natura Freixe, van advertir de les conseqüències que poden tenir la propagació massiva d'aquest musclo. «On el riu ha patit major transformació i l'aigua no hi circula, és on més es reprodueix. Això pot tenir repercussions en l'aigua potable dels municipis, ja que, a més a més dels danys en les canonades, la putrefacció d'una quantitat desbordant de conquilles provoca desagradables ferums i sabors».

Responsables del departament de Medi Ambient de la Diputació General d'Aragó han instal·lat un laboratori, semblant als existents a USA i Anglaterra, en una àrea pròxima al pantà a de Riba-roja on un equip de tècnics realitza inspeccions cada quinze dies per tal de fer un seguiment de l'evolució i creixement d'aquesta plaga.

Alhora, aquest departament ha previst una línia de subvencions per tal que els usuaris del riu –pescadors, empresaris turístics, etc.)– puguen aplicar mesures preventives com ara la desinfecció i neteja dels baixos de les barques i d'instal·lacions portuàries.

Per altra banda, el conseller aragonès d'aquesta àrea, Alfredo Boné, pensa plantejar línies de col·laboració en aquest tema amb la Generalitat en la trobada que aquest divendres tindrà a Barcelona amb el seu homònim català, Ramon Espadaler.

Tot i això, algunes entitats com ara l'Asociación Naturalista de Aragón (Ansar) qualifiquen d'insuficients les mesures de control i prevenció preses per les institucions competents (CHE i Govern d'Aragó) i denuncien «l'escassesa de mitjans i la manca de normatives més rigoroses en aquest tema».

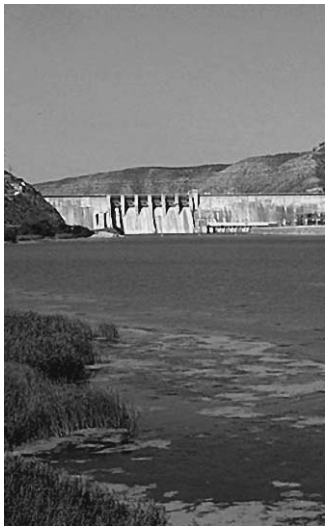
VICTORIA TRIGO

Pantà de Mequinensa

Com a prova, exposen que «només un enginyer controla tots els embassaments aragonesos, una tercera part dels punts d'embarcament estan incontrolats» o que, «per exemple, en els 500 quilòmetres de perímetre de Mequinensa, només existeixen dos punts de control d'embarcadors». Xifres considerades per Ansar insuficients «si es té en compte que l'expansió es produeix, fonamentalment, a causa de la navegació».

Darrera hora: **L'AULA DE NATURA DE L'AIGUABARREIG, DESTRUÏDA**

El passat cap de setmana d'entre el 8 i 9 uns bàndols han forçat l'entrada a l'Aula de Natura de l'Aiguabarreig i totes les seues dependències interiors i han trencat tant l'espai físic com tot el seu contingut. Escultures, aquaris on han abocat detergents i lleixiu, exposicions, l'extens material fotogràfic, l'equip òptic, exposicions i tot de material de treball de camp dels naturalistes de l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig i dels itineraris de natura de l'Ajuntament, que es trobà majoritàriament escampat i esbocinat pel terra. Els fets van ésser descoberts diumenge al vespre i dilluns a primera hora anaren efectius de la policia judicial que van prendre nombroses empentes.

L'Aula de Natura fou inaugurada fa cinc anys i és el centre d'educació ambiental que probablement rep més visites escolars a la Comunitat Autònoma d'Aragó, uns 6.000 xiquets cada curs, procedents majoritàriament de la Franja, Catalunya i el País Valencià.

L'espai fou cedit per l'Ajuntament de Mequinensa i el contingut era propietat de l'EBA que havia invertit deu anys de treball i tenia un cost material de més de 60.000 euros, a banda de tots els arxius, registres naturalistes des del 1981 i unes 3.000 fotografies originals. Ara, desprès de l'assalt, ja no queda ben be res, fins al punt què els responsables de l'espai estan estudiant la conveniència de desfer l'Aula i no restaurar els danys què, segons els seus responsables, tindria un cost massa elevat de diners, temps i esforç humà.

Precisament la setmana vinent s'iniciava la campanya escolar i el Conseller de Medi Ambient de la DGA Alfredo Boné, i que una setmana abans s'havia reunit a Barcelona amb el seu col·lega de la Generalitat, el conseller Espadaler, per tractar temes de col·laboració en espais naturals comuns, anava a fer en breu una visita l'Aiguabarreig amb els caps de l'EBA que incloia una visita a l'Aula de Natura. Els responsables de l'Aiguabarreig fan un SOS per a aquells que vulguen ajudar a arreplegar el que queda de l'Aula de Natura.

Redacció

L'HAM

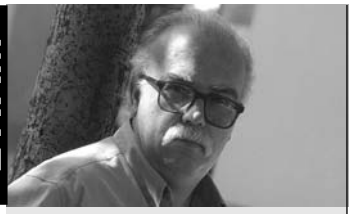

Blas (i II)

L'examic **Blas**, l'empeçonador de manifestacions de qui els parlava en la columna de TdF-24 mai ha comprès que un servidor treballés per la causa de la llengua catalana de franc. D'aquesta manera, a tot aquell que se li ha volgut atansar i l'ha volgut escoltar li ha fet saber que l'Òmnium i la Generalitat em finançaven. En negre, òbviament. Hi ha coses que millor que no se sàpiguen. Ho trobo lògic. Avui dia qui és el guapo que treballa sense cobrar? El xalet que tinc a Vaqueira, on hi vaig quan hi van ses majestats els Reis me l'ha pagat l'Òmnium i el xalet de Benicàssim, quan anaven ses majestats els Aznar, la Generalitat. No poden eixir dos xalets del sou d'un simple professor. I que consti que dient-ho m'arrisco a que Hisenda m'engarjole. Però és cert: ningú no fa res si no és per la *mosca*. Ara que dedueixo que Blas també deu de cobrar per fer treballets extra, com ara empeçonar manifestacions. No arriscarà l'ofici per no res! Això d'empeçonar una manifestació constitucional és molt sagrat. Hi ha d'haver molta pela. A més, es tradició en l'Espanya des del primer terç del segle XX, rebentar manifestacions i després anar a parar la mà al patró. Així que, perquè ningú treballa sense cobrar, perquè envestint manifestacions s'hi arrisca molt, perquè el que pensa sinistrament dels altres, el que en realitat fa és manifestar el seu pensament i perquè és tradició en la història del nostre país, m'és lícit deduir-ne que a **Blas** el va pagar la FACAO per fer el que va fer? Es pot saber quant, **Blas**?

Josep Galan

Del Canal de Tamarit al Canal d'Aragó i Catalunya (III)

EL govern declara caducada la concessió de 1834

■ **Toni Ibarz Ibarz**

Com és possible que hagin passat 16 anys des de la generosa concessió de 1834 i encara no s'han iniciat les obres ?

La companyia es debat en conflictes interns de dos tipus. Per un costat ha de reunir el capital a través de la societat creada a l'efecte. Ha d'invertir 120 milions de rals i, fàcil d'entendre, no disposa d'aquesta xifra. És una situació que es donava i dóna a la majoria de les societats capitalistes. El promotor principal, Antoni Gassó, emet accions, gestiona la captació de recursos, diposita la fiança obligada en qualsevol altra obra.

Al mateix temps, es produeix desavinences entre Antoni Gassó i els altres promotors de la primera etapa: Sagristà i Mercader. A la junta d'accionistes celebrada el 9 de gener de 1840 es decideix apartar aquests últims de la direcció. Al mateix temps, la companyia reclama al govern l'ajut de 6 milions de rals.

L'any 1850, el govern, per una reial ordre, decideix declarar caducada la concessió i recuperar els drets.

Els directius d'eix moment, Antoni Jacint Gassó (fill d'Antoni), Mateo Lobo i d'altres, estan plantejant entre ells per aconseguir la representació de la societat i no reaccionen davant la decisió governamental.

Els pobles interessats són els més interessats en l'obra i els que insisteixen a la companyia per que presenti una reclamació als tribunals.

Tres anys després de la declaració de caducitat, Antoni Jacint Gassó instat, ara, per la Junta d'accionistes, presenta un recurs d'alçada que acaba en el Tribunal Suprem.

Per paradoxal que pugui semblar, l'empresa no ha mogut ni un metre de terra, no ha acomplert les obligacions imposades per la llei de concessió, el Tribunal Suprem, en la seva secció contenciosa-administrativa, sentencia durant 1856 a favor de mantenir la concessió i les prerrogatives a la companyia.

Les raons que justifiquen la sentència són de tipus formal: la concessió s'ha fet per llei i per llei s'ha de canviar. També el tribunal admet les dificultats alienes a la companyia per a no realitzar l'obra: la guerra carlista i l'epidèmia de còlera de 1834 es converteixen en les excuses reiterades per a justificar la inacció de l'empresa.

El govern ha de fixar a l'empresa una nova fiança i aprovar els plànols presentats de nou. Així mateix, en un termini raonable els accionistes han d'acordar uns estatuts i un reglament de funcionament intern. Condicions, doncs, molt assequibles i fàcils de portar a terme.

Una altra dècada perduda

Quan arriba 1861, després de diverses peticions i consultes al Consell d'Estat (és l'òrgan que valora jurídicament i assessora al govern), la companyia passa a mans de Juan Soler i Ferrer. Aquest ha comprat els drets en subhasta judicial. Abans, el fill(Antoni Jacint Gassó) del fundador de l'empresa havia empenyorat a la Unió Comercial les accions representatives del capital.

Juan Soler pren dues mesures que tendeixen a assegurar que la concessió és legal i possible d'acomplir. Encarrega a 5 enginyers un estudi tècnic de l'obra i, en segon terme, sol·licita a 4 juristes de prestigi la redacció d'una Memòria jurídica que determina que l'empresa gaudeix de tots els drets derivats de la concessió de 1834 i reafirmats per la sentencia del Tribunal Suprem de 1856.

Els jurisconsults opinen que si n'hi ha algun incompliment i demora de l'obra es deu a la desídia del govern. Si aquest no vol trepitjar les decisions dels tribunals o atropellar el dret de propietat, ha d'aprovar els projectes elaborats pels enginyers de la Companyia i facilitar la construcció desitjada.

Per si fora poca la disbauxa, el govern presenta un projecte de llei de caducitat de la concessió que, segons els juristes consultats, l'únic que ha de causar és un retardament de la construcció i el pagament de quantioses indemnitzacions a l'empresa en satisfacció dels seus drets. El projecte presentat a les Corts no s'aprova degut que la legislatura s'acaba i els governs posteriors donen un gir diferent al problema plantejat.

CASAL JAUME I DE FRAGA

El proper dissabte 29 de març, a 2/4 de 7 de la tarda, al Casal Jaume I de Fraga (Av. Reis Catòlics, 28, Fraga, 977 45 37 30), l'arquitecte piscoesteta Josep Batalla pronunciarà la conferència «Gaudí i la fermesa de caràcter».

Els batlles del Baix Cinca, reclamen la neteja del Cinca i de l'Alcanadre

■ Jaume Casas

La comarca del Baix Cinca reclamarà a la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre que emprengui amb urgència, treballs de neteja de la glera i reforçament de les defenses dels rius Cinca i Alcanadre al seu pas per la comarca. Així es va acordar en una reunió d'alcaldes dels municipis del Baix Cinca, celebrada el dimarts 27 de febrer per tal d'avaluar la situació creada per l'avinguda dels darrers dies. A la dita reunió, els batlles van mostrar la seua preocupació per la pèrdua de capacitat dels llits del Cinca i de l'Alcanadre que cada cop suporten menys cabdal per l'acumulació de graves i vegetació. Per això, F. Tejero, president de la comarca del Baix Cinca, demana que «es reforcin les defenses, que se'n construeixin de noves en aquells punts on no existeixen, que s'escombri i s'extreguin graves de la glera. Entenem que es una autèntica necessitat per tal de garantir les nostres vides i les nostres propietats i que es pot fer respectant l'entorn natural d'aquests rius que tant apreciem».

La comarca va a demanar que s'incloguin aquestes actuacions en el paquet de mesures que es van aprovar amb motiu de les darreres inundacions en el riu Ebre. Per altra banda, s'ha encarregat al Servei de Protecció Civil de Fraga que realitzi un estudi de seguretat de tots dos rius i de quins són els punts més conflictius per a la seguretat dels veïns del Baix Cinca.

Àngel Sorolla, responsable del parc de bombers de Fraga, ha destacat que «l'informe fins ara està essent molt negatiu. Ara mateix no podem calcular el cabdal que poden suportar els dos rius, hi ha molta vegetació, arbres vells que, en cas de ser arrossegats per una riada, podrien embossar el pont petit de Fraga i tenim una comporta en un dels murs de contenció que no podem accionar, per la qual s'hi podria desbordar el riu».

Ara falta per avaluar els danys causats per les inundacions del mes de febrer a Ballovar, Ontinyena o Chalamera, que van afectar camps de conreu, parcs fluvials, camins, xopedes i alguna granja, sense que l'aigua hi entrés a cap dels cascs urbans. De totes formes, la inquietud i l'amoïnament segueix existint. Els batlles del Baix Cinca no ignoren que l'avinguda es va produir per les aportacions de l'Alcanadre, ja que el Cinca va baixar a un nivell normal, per la qual cosa no s'atreveixen a imaginar el que hagués pogut passar si s'hagués hagut de desembassar amb urgència aigües del pantà d'El Grado, pel desgel als Pirineus. A més, la riada permeté comprovar que els llits de l'Alcanadre i del Cinca han perdut capacitat. Hi ha una dada eloqüent. A la darrera gran crescuda, l'any 1997, el riu Cinca va abastar una alçada de 4,75 metres amb un cabdal de 1.600 m^3/sg, mentre que aquesta radera es va quedar a gairebé metre i mig d'aquell nivell, amb un cabdal tres vegades inferior, 536 m^3/sg.

ESTAMPES RIBERENQUES

Siguem optimistes

■ J. Carreras Laserrada

Fa cinc-cents anys hi havia al món setze mil llengües. El primer de gener de l'any 2001, tan sols n'hi restaven sis mil vuitcentes i, abans de finalitzar el present segle, tan sols en restaran tres mil, segons els càlculs més optimistes, i sis-centes setanta, segons els pessimistes. Independentment d'analitzar-ho des d'un angle o des de l'altre, tan sols sis-centes, com a màxim, tenen assegurat arribar al proper segle.

Sé el que esteu pensant, però, per una vegada, esteu errats: **estadísticament**, la nostra llengua es troba entre aquestes sis-centes que veuran el proper segle XXII. És més, el català és una de les dues-centes cinquanta amb més futur, car la projecció i la consolidació d'una llengua no va lligada al nombre de parlants –per exemple, el xinès i l'espanyol són les llengües més parlades– sinó al poder econòmic i, per tant, les més utilitzades són l'anglès i el japonès *in crescendo*.

El perquè d'aquesta pèrdua cultural del patrimoni de la humanitat, sembla que es deu a tres causes principals:

• La primera, a la destrucció de la natura, car la diversitat lingüística va lligada a la biologia.

• La segona, als països, diguem-ne «pobres», per l'eliminació simple i senzilla dels seus parlants, ja sia amb guerres, genocidis, assimilacions ètniques, etc.,

• La tercera, als països «civilitzats», on la segona seria mal vista i s'efectua pel genocidi mental, que s'efectua a través de tres bases: el funcionariat, l'escola i l'església.

Per sort, això no succeeix al País Valencià, ni al Carxe, ni a la Franja, ni a d'altres comunitats autònomes de l'Arc Mediterrani, on l'església utilitza la llengua dels seus fidels, tant als actes religiosos com a les seves publicacions, i a l'escola, en lloc d'ensenyar el català, ensenyen en català que, encara que no ho sembli, és però que molt diferent, i el funcionariat, des dels secretaris municipals, a les forces de seguretat de l'Estat (policia, exèrcit…), passant pels metges i els empleats de banca, tots quan ens veuen ens saluden amb un *au siguen! Avant va!* o *adéu!* No conec cap cas de cap eclesiàstic que parli als seus fidels, amb una llengua aliena a la realitat del poble, ni cap escola de les nostres comarques en què al pati es parli una llengua, i a les aules una altra, aliena a la realitat familiar dels alumnes i de la terra, ni cap policia del cos que sigui que consideri que és a una colònia i que els súbdits de la república bananera han de parlar la llengua de l'Estat, o del grup dominant. Som en un Estat de dret, democràtic, i se suposa que som ciutadans i l'Estat està al nostre servei.

Per això, quan llegeixo aquests informes oficials me n'alegro, vinguin –per a dir noms, així, a l'atzar, i sense assenyalar ningú– de les Nacions Unides, del Worldwatch Institute, de la Unesco o de l'organisme internacional que sigui, i penso que hem de ser optimistes, però, com sempre, no baixar la guàrdia perquè una cosa és la realitat virtual dels que confecciones estadístiques i detenten el poder, i l'altra, la trist, diària i lamentable realitat real dels que pretenem viure oficialment en català.

Enriqueta González Sisó, presidenta de l'Associació de Veïns i Amics del Casc H

«Econòmicament, el Casc Històric

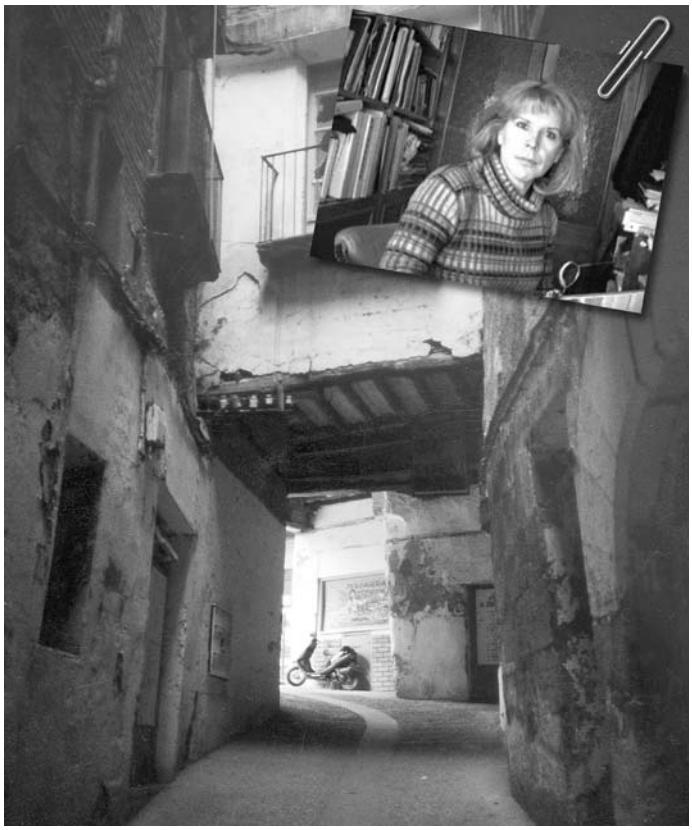

RAMON MESALLES

L'Enriqueta presideix l'associació des de fa tres anys. Fragatina, cursa els estudis de Batxillerat a l'Institut Femení de Lleida i de llicenciatura en Geografia i Història a la Universitat de Saragossa. Es desplaça diàriament a Mequinensa on exerceix de professora en el Centre de Formació Professional Santa Agatòclia. Té una filla que estudia Econòmiques a Lleida. La seua mitja rialla permanent, la conversa fluida i agradable, i l'allau d'idees i de projectes que flueixen del seu caràcter, s'encomanen.

Pregunta: S'ha de ser botiguer o tenir algun negoci per pertànyer a l'Associació?

Resposta: No. A d'altres indrets, botiguers i comerciants s'han associat per tal de defensar els seus interessos. Astí, simplement ser veí de la ciutat t'ho permet. Jo mateixa ni tinc botiga ni cap mena de negoci.

P. Quan naixeu? Quina es la motivació llunyana o immediata que us empeny a associar-vos?

R. Tot i que feia ja dos anys que funcionava, és a la primavera de 1995 quan es legalitza. La primera presidència la va ocupar Joaquim Javierre, de la Cantarelleria Arellano, jo, la segona. I entrant en les motivacions, sempre hi ha una espurna que encén la foguera. En el nostre cas, l'espurna la va constituir la desaparició de l'estafeta de Correus: aquest servei, per a nosaltres emblemàtic, va fer prendre consciència a la gent del casc antic: després de l'estafeta, tota una sèrie de serveis i projectes podien anar a parar als Afores. S'havia d'actuar.

P. El riu Cinca divideix?

R. No m'agrada parlar de divisió ni sento que n'hi haja. El riu, avui, al segle XXI, ni és ni pot ser frontera: el riu és lligam.

P. I llavors? Com es que s'ha creat una associació d'una banda?

R. L'Associació es diu de Veïns i d'Amics: s'hi pot associar qualsevol ciutadà tant d'una banda com de l'altra. El motiu d' aquesta denominació rau en el fet que en aquest casc –com a tots els cascs històrics– ha aparegut una problemàtica que l'altra zona –els Afores– no pateix: accessos, equipaments, dinamisme, inversions, construcció… i tot al dia. En qüestió d'uns anys, el desfasament ha estat amargament colpidor, alhora que la posta al dia en tots els camps ha estat una evidència clamorosa més enllà del pont. En tot cas, considerem que tots els fragatins comprenen aquesta problemàtica i, precisament, per això, se senten més solidaris amb la part antiga.

P. Qui pren la iniciativa? Sempre hi ha un cap visible…

R. Pràcticament el veïnat… sense concrecions. El tema de l'estafeta n'és el detonant, però tothom es consciencia que darrera l'estafeta venia el carrer Major, la fugida de comerços, l'abandó de cases per part dels propietaris, la depreciació de les vivendes…

P. Les taxes d'immigració a les grans ciutats estan creixent últimament d'una manera exponencial. Us ha afectat la immigració? Com?

R. Com a persones marginades / marginals que busquen habitatges en zones barates, el Casc antic era i segueix sent una bona zona per a ells. Però et diré que, actualment, hi ha més immigrants censats als Afores que al Casc. L'immigrant ha agafat cases en molt mal estat i hi viu –sovint en condicions deplorables, intolerables– però que avui estarien en ruïnes. L'índex de delinqüència que, injustament i malauradament massa sovint s'identifica amb immigració, no és significatiu.

En qualsevol cas, la gent s'ha desplaçat per raons més profundes: comprar un pis nou està més a l'abast de la mà i de la butxaca que refer una casa. Els Afores constitueixen la zona natural d'expansió del Casc. L'adquisició dels pisos que s'hi construeixen no es pot ajornar. S'ha de comprar en el mateix moment de finalització de la construcció. El preu dels pisos sempre puja.

P. Anem per parts: quins són els principals problemes dels Casc Històric?

R. Dins del ventall de problemes, considero que els accessos tenen un lloc principal en aquesta problemàtica: l'accés per la carretera de Saidí s'ha enllestit en condicions dignes. Amb algun aspecte criticable, però decent.

> «L'espurna que va encendre la foguera fou la desaparició de l'estafeta de Correus».

P. Es parla d'un nou pont…

R. El pont petit es el cordo umbilical entre el Casc i els Afores. Amb tot, es desborda a les hores punta. La configuració dels carrers també hi *ajuda*. Un futur pont, en projecte, pot solucionar o suavitzar tot

Històric de Fraga

pot tornar a ser el que era, i més...»

el problema de tràfic, accessos, i eixides. La carretera Fraga-Massalcoreig per la vora del riu hauria de quedar enllestida: bona eixida cap a la zona sud i bona entrada per als que vulguen venir a comprar a Fraga.

P. I la zona Est?

R. L'eixida pel Revolt en direcció a Lleida s'hauria d'urbanitzar adequadament, de forma que, tant des del punt de vista paisatgístic com des del de la circulació s'afavorís l'accés a les zones altes –Castell– i a la zona centre –Cegonyer i Ajuntament–.

P. Queda la zona nord.

R. La zona nord o de Roquetes, per la seua situació és una zona privilegiada. No obstant, el seu estat actual és deplorable. S'ha de renovar. Sense accessos no hi ha res a fer. S'hauria de recuperar l'accés tradicional, fent-ne un carrer ample, de doble via, que enllacés la carretera de Lleida, el Revolt, el Castell, Roquetes i zona de l'Hotel Sorolla. Aquest pla conformaria una mena de ronda-cinturó de la ciutat. Fraga, amb sis eixides o accessos, no seria la mateixa.

P. L'estructura àrab-medieval dels carrers del Casc i el seu estat han esdevingut un *handicap* de difícil solució. En tenen, al vostre parer?

R. La fragositat del terreny –Fraga, *terreny fragós*–, els barrancs, alturions i collades, l'entramat viari, com tu dius, medieval representen un aspre problema. Per solucionar-ho, caldria **remodelació i respecte**. S'haurien de conjugar aquest dos conceptes. Una actuació peremptòria hauria d'abastar el nucli pròpiament dit: carrer major, plaça de Sant Pere, carrer Sant Miquel i adjacents: clavegueram i paviment són bàsics. També ho son, a la part superficial, una remodelació basada en l'esponjament i embelliment de la zona. La substitució de vivendes antigues per unes de noves de protecció oficial, de cara al jovent, revitalitzaria aquests carrers. Millorarien amb un bon embelliment de façanes i amb l'ajardinament de certs indrets.

Tot i parèixer utòpic, una via entre la plaça de Sant Pere i el Castell o el Revolt, passant per Monxicó baix, quedaria meravellós. Els responsables ho haurien d'estudiar a fons.

> «El problema de l'aparcament és comú a les grans ciutats i a les petites».

P. Alguna inversió cultural… Es parla del Teatre.

R. Inversions de la mena que siguen. Actualment s'hi està construïnt el Parc de Bombers i es parla, està en projecte, la rehabilitació del Castell per a aixecar-hi un teatre amb el tant per cent que l'AVE haurà deixat a les arques municipals. Veuríem molt bé la construcció dels nous Jutjats dins del Casc Històric: els diners públics servirien per renovar un espai, per injectar saba a una zona que ho ha de menester. Al cap i a la fi, als Afores, s'hi han posat equipaments –piscines, piscina coberta, ambulatori, Instituts, estació…– obvis i naturals. També es obvi i natural que un Jutjat vaja al Casc Antic. Només cal llançar una ullada al que s'ha fet a Lleida amb els Jutjats o el Canyaret.

Finalment, caldria estendre el clavegueram i la pavimentació a altres zones del casc que, tot i estar millor, que les abans esmentades… pareix que només reben *pegats*.

P. Altres zones –del Castell o del Campet– es veuen bé…

R. No tinc cap intenció d'atacar l'Ajuntament. Però, per posar un cas, al carrer de les Estressanes s'està pavimentant una derivació –l'entrada al carrer Pirineus, on es troba el Museu Sabaté–: molt bé, però s'hauria de remodelar tot l'eix. L'entrada al barri té un coll d'ampolla que s'haurà de pensar a solucionar.

P. Quins altres equipament podria absorbir el Casc?

R. Ja hem parlat de l'estafeta de Correus, però també es necessitaria una Guarderia Municipal, un saló multiusos per a la Tercera Edat… i quede clar que no volem duplicar servicis, només volem estar ben servits…; un dispensari d'ATS o un ambulatori, encara que fos uns dies a la setmana… l'arribada de l'autobús al Cegonyer…

P. Prou que demaneu…

R. Ja ho diu el refrany: si no ronques, no sopes. Pots afegir a la llista equipaments culturals ben propis d'un Casc Antic, com ara un Ateneu, Sales d'Exposició, Museus, arquitectònics o etnològics… algun alberg juvenil… la potenciació del riu… etc.

P. Suposo que aquesta exposició ho inclou tot…

R. Queda molt per fer. S'han fet coses… la Casa Miranda, l'Ajuntament, al carrer Major s'està a punt… l'escala mecànica del carrer Airetes… l'església de Sant Pere, la il·luminació del Castell. Amb pocs diners s'ha arreglat una significativa quantitat de façanes que enlluernen Fraga.

P. I els aparcaments?

R. El problema de l'aparcament es un problema social de la nostra època a les grans ciutats i a les petites. Tenim problemes, per suposat. La solució aniria per zones per a vianants, zones unidireccionals, i construcció d'aparcaments. A poc a poc, la mentalitat canviarà. Anem on anem, no sabem on deixar el cotxe. Els aparcaments actuals no són suficients. Caldrà un esforç de tots per trobar-hi una solució. El canvi de mentalitat que t'acabo de parlar.

P. I la iniciativa privada? Té cabuda en el vostre projecte?

R. Tenim confiança en les gairebé 5.000 persones que viuen al Casc. Sabem que un bon sector se l'estima fins al punt de quedar-s'hi a viure o de tornar-hi: això es un factor de renovació. S'hi construeix obra nova contínuament. A part, les remodelacions…Sí que en té, de cabuda, en el nostre projecte la iniciativa privada. La necessitem. És bàsica. Econòmicament, el carrer Major pot tornar a ser el que era, amb equipaments o amb negocis de diversa mena: restauració, informàtica, souvenirs… etc.

P. La presidenta considera que té corda per a estona?

R. Per caràcter, per tarannà, per idees, sempre m'he interessat pel proïsme. Si no ho faig aquí, segur que ho faré en altres llocs. No tinc especial interès en perllongar la meua feina, la presidència. Tinc un equip, un bon equip. Una no és ni se sent imprescindible. Sempre hi ha gent més vàlida. Corda? La que l'Associació em done.

D. Sarrau

CARTES AL VENT

Els USA posseeixen armes de destrucció massiva?

Demano a l'ONU que, abans de declarar la guerra a l'Irak, els mateixos inspectors que hi investiguen sobre possessió o no d'armes de destrucció massiva, passin als USA a fer el mateix. Vull estar segur, com a ciutadà del món i simpatitzant de l'ONU, que Bush tampoc amaga armes d'aquestes característiques.

Si no s'hi troben armes de destrucció massiva, donaré la meua felicitació més sincera a Bush per predicar amb l'exemple, però en el cas contrari, el posaré a la mateixa alçada que a Saddam, amb l'agreujament que Bush vol donar-nos gat per llebre, caent en el més baix on pot arribar un home: intentar aconseguir més poder, al preu de vides humanes innocents, camuflant-se amb la pell de corder de la pau.

Si no tens armes de destrucció massiva, Bush, ho sento! Et demano disculpes i retiro tot el que acabo de dir. En el cas contrari, ho mantinc i pregaré per tu i per tots els innocents que moriran en aquesta guerra que t'has entossudit a realitzar.

Srs. de l'ONU, si no escorcolleu tots els països per un igual, per favor, retireu-vos i deixeu pas a d'altres persones.

L'ONU ha de defensar la justícia universal i no només la d'uns països en concret. Si no a tots, si més no sense distinció, per grans o petits que siguin.

Miquel Estaña

Les millores viàries a la Ribagorça encara no arriben

■ **Aleix Castellnou**

El passat 2002 vam veure culminar les obres d'algunes de les xarxes viàries més importants de la Franja. Les comunicacions havien estat fins ara una de les assignatures pendents del Govern de Marcelino Iglesias. Aquest fet, però, no implica que el vessant oriental d'Aragó hagi assolit l'estatus que correspondria. Encara queden moltes coses a fer. Amb tot, les millores impulsades per la DGA juntament amb l'acció del Govern de Madrid es mereixeria si més no un aprovat. La darrera actuació a l'Aragó, més enllà de la Franja, ha estat l'obertura del túnel de Somport, a la Vall d'Aspe, amb la qual cosa la transició via Aragó de l'Estat Espanyol a França i a la inversa ha estat millorada considerablement. Malgrat les nombroses crítiques vingudes del vessant francès, exigint la millora de la N-134, que permet accedir al túnel des del país veí, és evident que aquesta nova infraestructura representa un avenç.

En relació a la Franja, l'any 2002 ha estat el de la inauguració dels eixos de la Llitera i el Cinca. Val a dir que a més del Ministeri de Foment, aquesta labor ha estat competència del Govern d'Aragó. La comunicació entre aquestes dues comarques, doncs, resta així garantida amb prou eficàcia. Un altra millora important per al Baix Cinca i, en darrer terme, per a la Franja, ha estat la culminació del nou tram de l'autovia N-II que connecta Catalunya i Aragó a través de la comarca lleidatana del Segrià, i que ha alliberat la ciutat de Fraga del pas bona part del trànsit pesat que va d'una banda a l'altra. De tota manera, encara resta millorar la travessera de la N-II que creua el nucli urbà de la capital del Baix Cinca. A tot plegat, tanmateix, hi ha contribuït notablement la pressió continuada a l'Administració que han exercit els moviments veïnals.

La Ribagorça és potser la comarca amb més mancances de naturalesa viària. El Ministeri de Foment encara no s'ha pronunciat en relació a la millora de la N-230, que uneix Lleida i Vielha. De fet, aquest és un projecte aprovat a Madrid l'any 2000 i que té fixada com a data límit el 2007. De moment, però, encara no s'ha fet res. En tot cas, s'ha començat a treballar en el desdoblament del túnel de Vielha. Això no obstant, els veïns de les poblacions aragoneses i catalanes afectades han fet ja tota mena de reivindicacions per accelerar la construcció de la nova autovia que ha de substituir l'anacrònica carretera fins ara existent. Les reivindicacions ciutadanes van arribar al seu zenit el passat més de novembre, quan es signa la *Declaració de Lleida* exigint a Foment la millora de la via en qüestió. També afecta a la Ribagorça i en bona mesura a la Llitera la millora de la N-240 que unirà Lleida i Osca. Tant des de Catalunya com d'Aragó s'ha negociat amb Foment la construcció d'aquesta futura autovia: se n'ha licitat un primer tram, els alcaldes dels municipis afectats s'han reunit per denunciar el retràs que està tenint l'obra i, darrerament, s'ha començat ja a fer alguna cosa. Res, amb tot, suficientment important.

Una altra qüestió a tractar serien les accions pendents al Matarranya i a tota la zona sud de la Franja. I caldria parlar d'allò que fins al moment s'ha aconseguit. Certament, aquest és un tema prou ampli i que mereixeria un capítol de banda. En tots els casos, però, d'una banda a l'altra de la Franja, sembla que no hi hagi més remei que continuar exigint a la nostra classe política, una vegada i una altra, la necessitat que té d'acomplir els compromisos que adquireix envers la societat civil quan aquesta l'elegeix democràticament. La societat civil és en aquestes contrades el veritable motor de progrés. Això es degut en bona mesura a què no tenim una veritable representació institucional. Per altra banda, tampoc és del tot desitjable que aquest tipus de poder hagi de solucionar les coses de manera unilateral. Ni de bon tros. L'ideal seria que es donés una correspondència, una conjunció idònia, entre allò que la ciutadania vol i allò que el poder polític fa.

ELENA CEBRIÁN

Eix viari Baix Cinca-LLitera

Tamarit de Llitera es converteix en la capital màgica d'Espanya durant uns dies

■ **Anna Enjuanes**

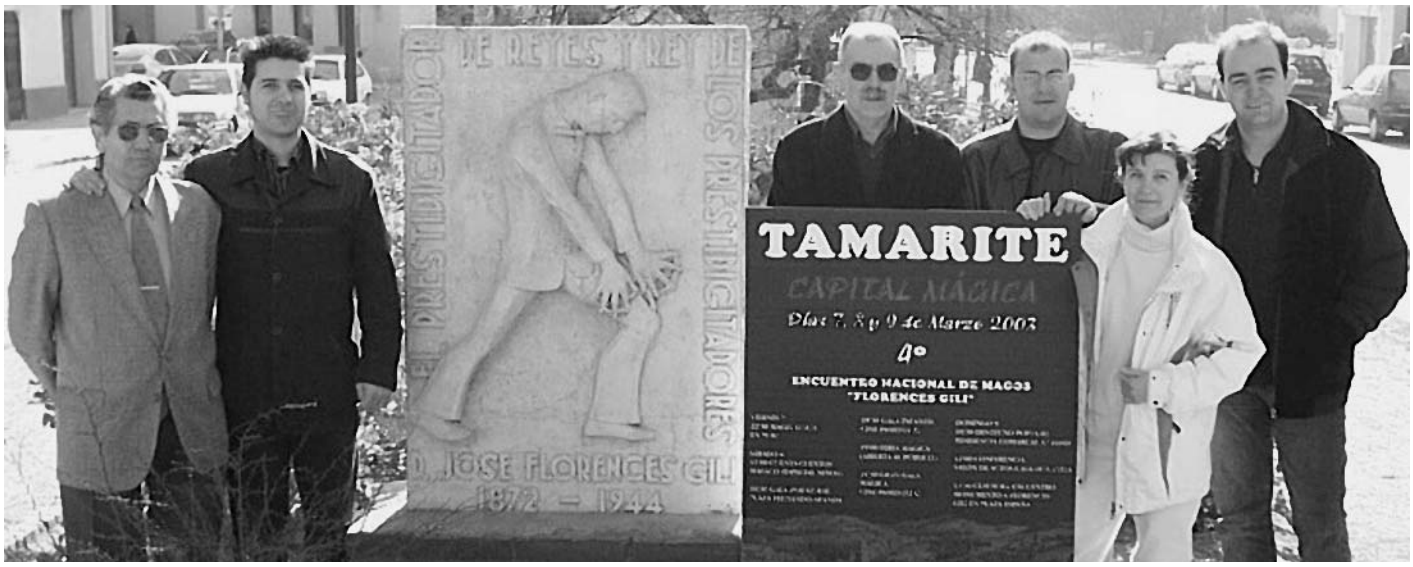

PRO-TAMARIT

D'esquerra a dreta: l'alcalde de Tamarit, Javier Pelegrí; el mag Civ-Civiac del Cercle d'Il·lusionistes de l'Alt Aragó, el president de Pro-Tamarit, Daniel Iturralde i més membres del col·lectiu al monòlit dedicat a Florences Gili

Pro-Tamarit i el Cercle d'Il·lussionistes de l'Alt Aragó van ésser els encarregats per quart any consecutiu d'organitzar la trobada Nacional de Mags «Florences Gili» a Tamarit de Llitera durant els dies 7,8 i 9 de març.

Els organitzadors han rebut un número similar de mags i il·lusionistes –uns cent cinquanta– com l'any passat.

El divendres es va començar amb la màgia golfa al pubs i bars de la localitat en una sessió que mags i públic compartissin espai. La jornada central va ser el dissabte amb actes de màgia durant tot el dia tant per a públic en general com per a professionals inscrits a la trobada entre ells el Màgic Andreu.

El diumenge va finalitzar aquesta mostra amb la visita dels mags a la Residencia de la Tercera Edat i amb l'homenatge al monument de Florences Gili.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Volare, parlare

■ **Ramon Sistac**

Un cop superats els espadats de la costa nord, l'avió gira mandrosament cap al sud-est. El vol ha estat plàcid i fins i tot hi he fet una becaina. La visió del paisatge compensa les incomoditats del viatge: l'hora absolutament intempestiva (quarts de vuit del matí) i l'emprenyada perquè, amb el preu que cobren, Air Europa és incapaç d'oferir-te ni un trist cafè. La visió aèria de Menorca, però, entrellucada a través del vidre ratllat de la finestreta, compensa amb escreix les incomoditats. Els prats i els bancals es veuen nets i esclaters, xops de l'aigua acabada de caure, i els tolls, com a petits espills, enlluernen reflectint els raigs del primer sol del matí. El contrast amb el verd intens de l'herba molla té un efecte sedant. Ací es fa de dia uns tres quarts d'hora abans, i ja m'haig de posar les ulleres de sol per tal de protegir els ulls encara pesants de la son.

Ens apleguem a Menorca un reduït grup de sociolingüistes i professionals de la llengua d'arreu, per analitzar l'estat del català en els diversos territoris on es parla. Repartint el temps de discussió entre Maó i Ciutadella, passem dos dies donant-hi voltes. Entre els assistents hi ha l'Hèctor Moret, un individu molt paregut físicament (només físicament, és clar) a l'Esteve Betrià (el bigotut de la pàgina 17). També, entre l'escàs públic, hi ha a estones el Joaquim Montclús (pàgina 14). Tot i que no s'ha convidat al debat cap representant de les administracions, de seguida s'hi coneix l'existència de dos discursos divergents: la majoria està preocupada pel descens –hi aporten xifres– de l'ús del català com a llengua de carrer. En alguns casos és un descens gairebé inesperat, com a Andorra, on el castellà ja és la llengua més parlada. Però algú, vingut de Catalunya i més pròxim a les posicions de la Generalitat, parla de l'èxit de la normalització lingüística. Escepticisme generalitzat i debat garantit.

Tot i que sóc el coordinador de l'encontre, em mantinc fidel als meus costums en aquesta mena de saraus (congressos, col·loquis, etc.) i m'escapo a passejar, a amerar-me de menorquí, de colors i olor de mar, de paisatge urbà, de quotidianitat. Entro al mercat, als cafès, a les botigues. M'atipo de formatge i pa amb sobrassada fins a rebentar. Comprovo que el català, a Menorca, té una salut comparativament envejable en relació a altres territoris. En canvi, com a llengua escrita i d'ús públic, les coses van massa a poc a poc. Aquesta és la paradoxa: a Catalunya, s'aconseguirà que el català siga la llengua entesa de tothom i escrita pertot el dia que ningú ja no la parle. Després d'arribar a aquesta conclusió, no em queda altre remei que entrar en un bar i demanar un vas ben ple de gin menorquí. I ara, sense pa amb sobrassada.

DESPERTA FERRO

Centenaris arqueològics

Aquest any en el camp de l'arqueologia es compleixen dos centenaris importants per a la comarca del Matarranya. Un és el començament de les excavacions del poblat ibèric de Sant Antoni de Calaceit, dutes a terme per l'arqueòleg Miquel Joan Cabré i Aguiló (així consta a la partida de naixement) i el segon és el descobriment de les primeres pintures rupestres llevantines realitzat pel mateix arqueòleg. Encara hi ha una tercera celebració que és la troballa del thymaterion o canelobre hallstàtic, datat en el segle VI aC i actualment dipositat al Museu Arqueològic Nacional de Madrid.

Estem ja al mes de març i encara no hem vist el programa d'actes per commemorar aquests fets. Sembla ser que l'Ajuntament de Queretes té la intenció de fer alguna cosa, però de moment el més calent és a l'aigüera. Al final, sense més pena que glòria, s'improvisarà algun acte i una exposició i aquí s'acabarà tot. És una llàstima no aprofitar aquesta oportunitat i més tenint l'exemple de l'homenatge que el poble de Calaceit va tributar a l'insigne arqueòleg Miquel Joan Cabré ara fa vint anys. A partir d'aquells actes es van editar uns bonics cartells signats per pintors de renom, dos importants llibres, i es van organitzar actes i debats a Barcelona, Lleida, Tarragona, Madrid i Saragossa. Com a colofó, aquell homenatge va servir perquè avui la vila de Calaceit tingui un important museu arqueològic.

Actualment una de les principals fonts de riquesa de la comarca del Matarranya és el turisme i les riqueses culturals són les que el porten. Encara s'hi és a temps d'organitzar uns actes rellevants, però al tanto que els dies corren i l'any passa molt ràpid.

Joaquim Montclús

Mobilitzacions

L'Ateneu fragatí canalitza la mobilització contra la guerra a la capital del Baix Cinca

PEP LABAT

Moments de la manifestació per la Pau pels carrers de Fraga

L'Ateneu, associació que comprèn algunes entitats fragatines –Associació de Veïns i Amics del Casc Històric de Fraga, Associació El Puente-Lo Pont, Consell de la Joventut, Grup d'Art, Colla de Geganters i Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA–, va aplegar al passeig del Cegonyer de Fraga alguns centenars de persones en un acte de rebuig contra la postura bel·licista dels governs espanyol i nord-americà davant la crisi d'Iraq. L'acte va tenir lloc el dissabte dia 15 de febrer coincidint amb el Dia Internacional contra la Guerra i amb les multitudinàries manifestacions en favor de la pau d'arreu del món. La protesta va consistir en una concentració davant l'ajuntament de la ciutat, en la formació del símbol de la pau amb persones i en la lectura de diversos manifests. Per una part, la fragatina Susanna Barquín, recent guanyadora del premi «Guillem Nicolau» per l'obra *L'aventura del desig*, va llegir el comunicat central. Aquest està recolzat per vint-i-cinc entitats de Fraga –aplegades sota el nom de Fòrum per la Pau– de tota mena: de lleure, joventut, culturals, solidàries, pacifistes, sindicats i partits polítics. L'escrit criticava durament l'escenificació prèvia a la intervenció armada i feia especial incidència en el motiu real: el control estratègic de les reserves de petroli. A més, relacionava les greus conseqüències que pot tenir un enfrontament bèl·lic: desestabilització de l'Orient Mitjà, descrèdit de l'ONU, inseguretat mundial, crisi econòmica i un gran tribut en vides humanes. Per això, s'apel·là a la mobilització de l'opinió pública mundial per la pau i la justícia i al diàleg com a la millor forma d'enfocar unes relacions internacionals raonables i equilibrades. Per altra, també es va fer lectura de petits manifests per part dels grups que així ho van voler. Josep Galan, president de l'IEBC IEA, va ser l'encarregat de fer-ho per part de la nostra entitat. Seguidament, els assistents van gaudir d'un concert a càrrec de músics locals. Per últim, caldria destacar que l'Ateneu també va organitzar a través del Fòrum per la Pau una xerrada-debat titulada «Iraq: Situació de la població després de la guerra i dels anys d'embargament» a càrrec de Francesc Claveria, mestre de Lleida que ha estat recentment vivint a Iraq comprovant els efectes sobre la població de l'anterior guerra i dels deu anys d'embargament, i la projecció de la pel·lícula de Charles Chaplin, *El gran dictador* en sessió familiar.

Pep Labat

per la Pau a la Franja

La Comarca del Matarranya proclama a Vall-de-roures un No Rotund davant la Guerra

MARGARITA CELMA

Més de dues-centes persones es van trobar a la concentració que a favor de la Pau se celebrà el dissabte dia 15 de febrer en la Plaça d'Espanya de Vall-de-roures a 2/4 d'1 del migdia.

Veïns de la localitat i comarca van respectar un minut de silenci per a protestar i proclamar un No Rotund davant la guerra.

Diferents manifests i poemes van mostrar el sentir general de la gent: repulsa vers tota agressivitat i sentiment d'impotència al no estar d'acord a acatar la llei del més fort com a solució als problemes. Els manifestants van reprovar la guerra i van insistir que la Pau era l'únic camí.

L'acte va finalitzar entonant per part de tots els assistents la cançó *Imagine* de John Lennon.

Veïns per la Pau – Vall-de-roures

La Llitera ix al carrer per demanar la Pau

El Torricó va viure el passat 12 de febrer la manifestació de rebuig a la guerra contra l'Irak. L'acte va ésser organitzat per un grup de joves de la localitat i va rebre recolzament d'un bon grup de veïns a més de les autoritats locals com l'alcalde, Salvador Plana i la regidora de Cultura, Ana Domínguez.

A Binéfar unes 400 persones es van manifestar a la Plaça d'Espanya convocats per la regidoria de participació ciutadana de l'ajuntament qui va designar al veí, Juan Pano, –qui ja havia pres una postura activa davant del conflicte– i va llegir un manifest. També a Tamarit de Llitera alumnes i professors de l'Insitut d'Ensenyament Secundari «La Llitera» es van manifestar el dijous 13 de febrer mostrant també la seua postura crítica contra la guerra.

Anna Enjuanes

ANNA ENJUANES

Fraga podrà acollir per primera volta les proves dels nivells B i C de català

■ **Màrio Sasot**

La capital del Baix Cinca apareix entre el llistat de viles ofertes pel Departament de Cultura de la Generalitat en la convocatòria per a realitzar les proves d'obtenció del Certificat de Català de l'any 2003.

Aquesta decisió ha estat fruit de les gestions realitzades entorn la Direcció General de Política Lingüística catalana per part de la Unitat de Llengües de la Direcció General de Renovació Pedagògica del Govern d'Aragó, de la qual és cap Mercè Llop.

Si aquesta iniciativa es consolida, facilitarà la tasca i animarà a presentar-se a nombrosos estudiants de català dels centres de Secundària i Batxillerat de la Franja, d'escoles i cursos d'Adults, i fins i tot d'alumnes d'algunes zones de Catalunya propers a la Franja.

Els nivells de català per als que s'han obert les inscripcions per a les proves de Fraga són el Certificat de nivell intermedi (B), i el de suficiència (C).

Segons fons de la Unitat de Llengües del Govern d'Aragó, durant el període de preinscripció s'han rebut més d'una cinquantena de peticions dels dos nivells esmentats per a fer els exàmens a Fraga. «Per a saber les dades exactes d'inscrits definitius cal esperar que s'hagin abonat els drets de matrícula» –explica Mercè Llop.

MARGARITA SOROLLA

Alumnes de català de l'escola de Saidí, participant en una activitat del Projecte d'Animació Cultural

Les dates d'examen que preveu la convocatòria són: Dins la Primera Convocatòria, el 17 de maig de 2003 per al nivell C, i el 31 de maig per al nivell B. Per a la Segona Convocatòria, que tindrà lloc durant el més de novembre, les dates previstes són: el dia 8 per al nivell C, i el 22 per al nivell B.

Fins ara, la majoria dels estudiants de català a la Franja que volien obtenir aquest Certificat, havien de desplaçar-se a qualsevol localitat catalana, sobre tot a Lleida. Fins ara han estat molt pocs els alumnes de la Franja del final de la E.S.O o del Batxillerat, que hagen obtingut el nivell oficial intermedi o de suficiència de Català.

«Esperem que aquesta convocatòria sigue un èxit i es consolide per a que, any rera any, siguen més els alumnes de Català de la Franja que obtiguen aquests títols sense necessitat de desplaçar-se lluny de casa».

Segons com vage esta experiència, tant la Direcció General de política Lingüística de la Generalitat com el Departament d'Educació tenen previst estendre les opcions d'examen a alguna localitat de la comarca del Matarranya com podria ser Calaceit.

Connexió informàtica amb la Generalitat

El Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya ha donat la possibilitat als centres i professors dels col·legis de la Franja on s'imparteix català de donar-se d'alta com a usuaris dels serveis que la Subdirecció General de Tecnologies de la Informació ofereix al professorat no universitari de la seua demarcació. Es tracta de l'accès al portal educatiu edu365.

Gràcies a les gestions fetes des del Departament d'Educació i Ciència del Govern d'Aragó i com a conseqüència de les bones relacions amb aquest organisme i el Govern Català, el professorat d'Aragó que imparteix català i els centres implicats tindran un codi de lliure accés a aquest portal i la informació que faciliten les seues connexions. El portal proporciona al professorat un conjunt de recursos i serveis que el poden ajudar-lo considerablement en el desenvolupament de la seua tasca educativa.

JORNADES ALTOARAGONESES SOBRE LES LLENGUES A L'ESCOLA

La Coordinadora d'APA de la Franja Oriental d'Aragó –CAFA– i la Federació d'APA d'Aragó –FAPAR– han organitzat unes Jornades Altoaragoneses sobre les Llengües a l'Escola que se celebraran els dies 29 de març a Fraga i el 5 d'abril a Osca. Aquestes jornades compten amb el patrocini del Departament d'Educació del Govern Aragonès, i amb elles es vol abordar, no solament la situació bilingüe de molts alumnes aragonesos o l'aprenentatge de terceres llengües, sinó el repte que suposa la incorporació a les aules aragoneses d'un alumnat amb altres llengües i cultures, procedent de la immigració.

La primera jornada se celebrarà el dissabte 29 de març, al Palau Montcada de Fraga. La conferència inaugural la impartirà Miquel Siguan, professor emèrit de la Universitat de Barcelona, que parlarà sobre llengües i cultures en un món global. Per altra banda, Josep Maria Serra, professor de la Universitat de Girona i Joaquim Arnau, de la de Barcelona, impartiran sengles conferències sobre llengües i immigració i sobre relacions entre l'aprenentatge de la primera i de la segona llengua, la materna i l'escolar. El dissabte següent, 5 d'abril, en el centre de professors d'Osca, es celebraran tres noves conferències: «Adquisició i desenvolupament del llenguatge», a càrrec d'Ignasi Vila, catedràtic de la Universitat de Girona; «L'aprenentatge de terceres llengües», a càrrec de David Lasagabaster, professor de la Universitat del País Basc i «El projecte lingüístic de centre», a càrrec de José A. González Riaño, professor de la Universitat d'Oviedo. A les dues jornades s'hi presentarà el vídeo «Les llengües d'Aragó» i finalitzaran amb sengles taules redones.

Jaume Casas

GALERIA DE PERSONATGES

Ferran Blanco, artista republicà

«Péret i Breton m'inspiraren la llibertat de pensament»

■ **Juli Micolau**

Ferran Blanco (Lleida, 1930). De família republicana, acabada la Guerra Civil es traslladen a Burgos d'on eren originaris. Son pare, no obstant, és detingut i empresonat pels franquistes. Ferran i els seus passen una postguerra de privacions.

Als tretze anys comença a treballar. Sa mare mor mentres el pare encara està a la presó. L'any 1945 se'n va a Montgat a treballar a una casa de ceràmica. El 1947 son pare queda en llibertat i tornen a Lleida. Durant un any treballa d'ebanister i de ferrer. El 1948 se'n va a Barcelona a exercir de mecànic i serraller. Després de dos anys de «mili» a Tarragona, torna a Barcelona on visqué fins el 1956, any que viatja a París, perquè la seua militància trotskista i antifranquista li dificulta continuar al país. Alguns dels companys van a parar a la presó, entre ells un germà. L'any 1957 entra a la fàbrica Citroën fins el 1968. En aquest temps coneix a gent de l'exili republicà espanyol i a surrealistes, com el poeta bretó Benjamin Péret i l'André Breton. Segons Blanco «d'aquests dos poetes és d'on es nodreix el meu art, buscant la llibertat de pensament i de sentiment.»

A mitjans del seixanta fa cursos de pintura i dibuix, i participa en diverses exposicions col·lectives. L'any 1968 ix de la Citroën a causa del seu compromís amb el maig del 68. El 1970 torna a Barcelona. Allí coneix, l'any 1991, a Eugenio Granell, exmilitant del POUM i un dels últims representants del surrealisme, qui l'encoratja a continuar.

Poc després s'instal·la a Calaceit, on compra una casa. Al seu taller fa collages, escultures, prou importants en la seua producció, i pintura surrealista, i treballa la difícil tècnica del gravat. L'afany d'experimentació el dugué a iniciar l'any 1994 la creació exlibrística amb la xilografia, autèntics detalls per a les amistats.

Ferran Blanco al seu taller de Calaceit

A Calaceit coneix el poeta Àngel Crespo, entre d'altres. L'any 1992 tiren endavant el projecte «Sonetos del recuerdo» amb tres gravats de manera negra d'en Ferran dins de *Llibres de Phalarthao*, una joia de només setanta exemplars numerats. Algún vers d'en Crespo li ha servit per a recrear-s'hi amb l'escultura. Ha exposat a la Fundació Noesis; al Museu Joan Cabré; a la Universitat Anthropos; Centro Internacional de Arte de Gijón; Calcografia Nacional i d'altres.

Ferran Blanco està molt vinculat al món cultural de la nostra comarca i ha sigut vicepresident de l'Associació Cultural del Matarranya.

CRÒNIQUES TAGARINES

Com mos cataloguen?

■ **Esteve Betrià**

Suposo que tothom –vull dir tothom interessat en certes coses– està assabentat que la Biblioteca Nacional (BN) espanyola, ubicada *of course* a Madrid, cataloga els llibres en català editats al País Valencià (altrament dit Comunitat Valenciana) i a les Illes Balears amb les sigles 'val' i 'bal' respectivament. Ara,–vull dir en els últims mesos– diverses persones i institucions han mostrat la seua estranyesa per aquest peculiar sistema de catalogació bibliogràfica. Hi ha qui, entenc que amb raó, hi ha vist l'enèsim intent de secessió lingüisticocultural.

L'Institut d'Estudis Catalans (IEC) ha fet arribar a la direcció de la BN una carta en què es pregunta sobre la justificació de tan peculiar sistema de catalogació i, alhora, es demana, o s'exigeix, la seua rectificació. El diari *Avui* del 30 de gener de 2003 informa que en una carta dirigida a l'IEC el director de la BN, l'escriptor urgellenc Lluís Racionero, ha conclòs que, atès que a l'Estatut d'Autonomia de les Balears no es diferencia el mallorquí com a llengua, la institució que dirigeix eliminarà la referència 'bal' per referir-se als llibres escrits en la varietat (de la llengua catalana, se suposa) de les Illes i se substituirà per la sigla 'cat'. En canvi, el director de la BN confirma a l'IEC que es mantindrà el 'val' per a aquells llibres «on s'esmenta explícitament que són versió, traducció, adaptació o escrit en valencià» atès que a l'Estatut es diu que el valencià és una llengua. El senyor Racionero opina que si això és "un error filològic cal que l'IEC ho faci comprendre a la Generalitat Valenciana perquè canviïn la seva definició a l'Estatut" i afegeix que «L'actual sistema de classificació va ser imposat el 1983» i que el personal tècnic de la BN treballarà per "esmenar i corregir els errors que s'estan produint o s'hagin produït" al llarg dels anys.

Per cert, em demano, quina sigla empraran a Madrid per catalogar els exemplars d'aquest número de *Temps de Franja* que per llei s'han de dipositar a la BN? Perquè som una revista editada en una comunitat autònoma l'estatut d'autonomia de la qual no reconeix cap altra llengua que la castellana o espanyola, i està clar que la llengua de *Temps de Franja* no és l'espanyol. Que potser empraran les sigles 'oa' (d'orienaragonés) o 'cha' (de chapurreao) o… Estiguem tranquils, el senyor Racionero, persona generosa i documentada, comunica a l'IEC, «que en cas de dubte es catalogarà com a 'cat'». Ara només ens cal que els parlamentaris aragonesos faciliten la feina al personal tècnic de la BN i que en la encara nonada llei de llengües d'Aragó es reconega, de manera clara i inequívoca, que –per posar un exemple– els escrits publicats en aquesta revista aragonesa –i en nombrosos llibres editats a l'Aragó– han estat redactats, i publicats, en català.

Ecologistes en acció qualifica de «rotund fracàs» la mobilització «Aigua per a tots» a València

■ ANNA (Agència de Notícies Alternativa del País Valencià)

Ecologistes en Acció del País Valencià, a partir dels dades subministrades per la Xarxa de l'Aigua Clara, vol fer pública la seua valoració de l'acte celebrat a València en defensa del Pla Hidrològic Nacional i del seu finançament europeu. Segons aquestes dades, la xifra de manifestants en cap cas ha sigut superior a 60.000, ja que que el passeig de l'Albereda, de 22 metres d'amplària i 1000 metres de llarg, no s'ha omplit en la seua totalitat. En la primera meitat, on és pot considerar que la densitat era de 4 persones per metre quadrat, hi havia com a molt 44.000 persones; però en la segona meitat la densitat era sensiblement menor i, a mes, cal constatar que els laterals estaven pràcticament buits.

Aquestes dades és confirmen amb el nom de racions de paella preparades. En total han cuinat 380 paelles, amb una quantitat d'arròs de 15 kg per paella i, per tant, amb 150 racions cadascuna (100 g per persona), lluny dels 300 racions anunciades. Això fa un total de 57.000 racions que, segons ha pogut constatar, han sigut excessives, ja que en molts casos han sobrat i la gent s'enduia algunes racions de sobra a sa casa.

Una tercera font de comprovació ha sigut el nombre d'autobusos que han entrat a la ciutat de València pels seus accessos rodats. Entre els 8.30 h del matí i els 12.15 h han comptabilitzat un total de 578 autobusos (535 des de Castelló i 43 des d'Alacant i Múrcia), encara que alguns no tenien res a veure amb la mobilització a favor del PHN.

Una part dels autobusos (20%) anaven quasi buits o mig buits. Si comptabilitzem una mitjana de 40 persones per autobús, això suma un total de menys de 25.000 persones de fora de la ciutat de València. Per tant, la participació valenciana en l'acte gastronomicoreivindicatiu ha si-gut menys d'un 50% i, per tant, la valorem com una entitat menor.

Ecologistes en Acció valora com un rotund fracàs la mobilització preparada pel Partit Popular en favor del PHN. La implicació de la societat civil valenciana ha estat molt per davall dels previsions del govern valencià i dels organitzadors. I tot això a pesar de la intensa campanya de propaganda en tots els mitjans informatius durant les últimes setmanes, finançada de forma il·legal i vergonyosa amb diners d'institucions publiques (Corts Valencianes, diputacions i ajuntaments) fins a un total d'1,7 milions euros. Ecologistes en Acció creu que la societat civil valenciana ha girat l'esquena a la convocatòria del Partit Popular, que no dubta a demanar el finançament del transvasament de l'Ebre, però que no dubta tampoc a dinamitar aqueix quan en política internacional es comporta de manera servil amb l'amic americà i amb l'imperialisme ianqui i dóna suport a la guerra i la invasió d'Iraq.

Ecologistes en Acció considera que la societat civil valenciana ha demostrat amb la seua actitud un grau de coneixement del problema hídric molt per damunt del que està disposat a admetre el Partit Popular. Per sort, la Nova Cultura de l'Aigua està penetrant en la societat i la manipulació que els polítics de la dreta: constructors, promotors i grans empresaris del camp estan intentant difondre, està sent rebutjada.

SOM D'EIXE MÓN

Montserrat (i els Fumerretes)

■ Francesc Ricart i Orús

—Amb eix fred que fot, com t'ho fas per anar en mànigues de camisa?

—Ja ho veus…, fotent-me de fred!

Hem de fer com els Fumerra, uns germans singulars que la van campar per la Fraga dels anys seixanta i setanta?

Això era una facècia que em feia gràcia. Ací, però, m'interessa perquè pot servir-nos també com a il·lustració d'una manera de veure o d'enfocar –o de no enfocar– les coses. Fot un fred que pela?, doncs, ens fotem de fred i en paus. I, tanmateix, cal fer-hi front. No com els germans Fumerra, els recordats Fumerretes.

El fred i la misèria poden esdevenir crònics o, pitjor encara, ens poden fer creure que són malalties congènites, que són dues crostes o cicatrius que cal acceptar i amb les quals cal conviure de per vida, de tal manera que, esgarrifeu-vos, poden arribar a esdevenir-ne vida! Les manifestacions del fred i de la misèria són constants i no són producte de meteorologies ni de cap passa, com la de la nostra pigota infantil. Són l'efecte d'un cúmul de factors més o menys alimentats des d'una voluntat abstrusa, una voluntat manipulada pels qui pensen que, superar el fred i eixir de la misèria, els ha de fer perdre vés a saber quins privilegis i quines influències dels qui manen.

A Montserrat, a mitjan mes de febrer, convidats pels organitzadors de la Renovació de la Flama de la Llengua (l'amable gent del Centre Excursionista de Castellar del Vallès) vam anar a explicar coses dels *freds ponentins*, o siga, dels dèficits lingüístics de casa nostra. Hi eren representats tots els Països Catalans.

Un darrere l'altre vam anar descabdellant la sèrie de greuges que mostren uns territoris tocats, més o menys malalts sota els efectes dels temps o, més ben dit, pels efectes nefastos del domini de l'altra llengua dominant (castellà, francès, italià). Tothom hi va dir la seua, des de la claredat expositiva i alhora colpidora d'Isabel-Clara Simó, sobre les dificultats i patiments de la llengua al País Valencià, passant per la sornegueria de Joan-Lluís Lluís davant el temible futur desert del català a la Catalunya del Nord; o bé la presentació de la situació a les illes per part de Joan Melià el qual ens va animar pels esforços i els èxits que han aconseguit tot i *el fred* que hi fa; llegiu-hi: pressió del castellà, invasió gens subtil de l'alemany, la pressió turística i les urpes amatents del PP. Xavier Rull ens il·lustrà de com Andorra, lluny d'aprofitar la seva condició d'Estat català, veu i sent com cada camí més la llengua espanyola s'imposa pels carrers i, ai las!, també pels comerços. Carlo Sechi, exalcalde de l'Alguer, ens demanava complicitats a tots els altres països per reduir les distàncies físiques («… i de Fraga a Maó i a l'Alguer», proposava que anunciem des d'ara) i les altres. Finalment, el doctor Joan Solà, des del Principat, ens va instruir, en quatre paraules, dels perills per a la nostra causa si no hi posem tots el coll, començant pels qui tenen responsabilitats polítiques.

Tot plegat eren com targetes postals d'uns països sotmesos al fred d'aquest mes de febrer a Montserrat, unes imatges que, tanmateix, deixen veure uns pobles amables i tenaços alhora que han de ser capaços de superar les contrarietats, de trobar solucions i fórmules per actuar contra el fred, contra la misèria. Potser la solució pot raure a *trobar* cada u la seua Flama renovada de la Llengua… A casa nostra, per exemple, ens hem d'esforçar que la Flama ajudi a escalfar tots els germans Fumerra.

Un crit escardalenc

■ **Quim Gibert**

Enric Larreula és un enamorat de les coses d'aquest país i dels batecs que s'hi escolten. Fa anys que, des de la universitat, prepara les noves generacions de mestres perquè tinguin recursos a l'hora d'ensenyar en català. Fa anys que escriu per a vailets, joves, adults, la qual cosa li ha reportat més d'un reconeixement literari. També ha fet incursions en el món del riure amb notable èxit (dos premis d'humor i sàtira Pere Quart). Des del 1969 tenia un assaig empantanegat, *Dolor de llengua* (Editorial 3 i 4), que ara veu la llum.

Qualsevol sociolingüista que no tingui pendent una visita a l'oculista se n'haurà adonat que la nostra llengua ha entrat en un procés de substitució, en uns llocs més avançat i en d'altres no tant, a favor del francès al nord i de l'espanyol a la resta dels Països Catalans. Ser testimoni d'una realitat que es va apagant poc a poquet és dolorós per a qualsevol persona que estima el medi. En Larreula ho ha volgut analitzar en l'esmentat estudi: «Com es pateix per una llengua que recula i per què es pateix (...) tant des del punt de vista emocional com somàtic (...) tant amb persones que parlin la mateixa llengua o que en parlin una altra».

El dolor, però, és un sentiment que, a més a més, provoca respostes de fugida. Així ho fa notar Narcís Comadira en el seu darrer llibre: *El dolor del poema. L'art de la fuga* és el de l'escriptor català que veu l'absurd d'escriure en aquesta llengua moribunda (...) I això produeix un dolor profund». (*El Temps*, 12-2-02).

Exterioritzar el neguit que ens fa veure que el català va de mal borràs acostuma a ser contraproduent en determinats contextos. Segons Larreula «pot despertar sospites d'intolerància i fonamentalisme cultural». I, per tant, els catalanoparlants som capaços de mentir quan parlem, per exemple, de la nostra llengua i del seu ús amb castellanoparlants: «Mentim perquè els altres són molts i sobre aquest tema no ens atrevim a confiar-hi plenament. Mentim perquè suposem que en algunes d'aquestes coses tan íntimes no ens entendrien. Mentim perquè hi volem quedar bé», assenyala Larreula. En aquest sentit, no li creixerà el nas al president de l'Institut d'Estudis Catalans, Manuel Castellet, mentre faci declaracions de l'estil: «La llengua catalana no havia estat mai tan bé com ara» (*El Periódico*, 12-2-02).

QUIM GIBERT

En primer pla, l'escriptor Enric Larreula

Per enllestir *Dolor de llengua* l'autor ha anat de la Seca a la Meca. I quan l'ocasió ha estat propícia no ha dubtat a entrevistar des d'una secessionista blavera, prototipus tiamaria, fins al mateix ex-cònsul francès de Barcelona, Alain Catta. És a dir, en Larreula s'ha fet un tip de parlar amb gent a qui d'alguna manera la llengua no els deixa indiferents. Entre els moltíssims testimonis que interpreten les reaccions dels catalanoparlants davant la desfeta lingüística, no té pèrdua l'opinió del director de La Bressola, en Joan Pere Le Bihan. Le Bihan explica que la majoria dels pares d'alumnes manifesten que duen els seus fills en aquestes escoles nord-catalanes perquè el català és una llengua en expansió, pel tracte individualitzat del centre i perquè s'hi segueix una pedagogia interessant. Lluny d'aquestes opinions tan assenyades, que tenen més la pinta de ser subterfugis, per Le Bihan s'hi amaga una inconscient recerca de la identitat catalana perduda: «Perdre definitivament els seus orígens, o la seva subconscient identitat catalana, també els fa mal». És per això que en Larreula ens planteja un tema agosarat i implicat en uns Països Catalans cada cop més exòtics i en mans de pobres d'esperit.

Dolor de llengua és un treball de camp desacomplexat que implora, sense més autoenganys, obrir un debat en la societat catalana sobre l'esdevenidor de la nostra llengua. No diuen que una forma que tenim els humans d'alliberar la tensió es tractant obertament d'allò que ens crea malestar?

El de Larreula és un crit escardalenc, eixut, que l'afonia de la globalització amenaça. Ara que encara podem cridar, cridem «més fort i clar», com diria el poeta.

Curs de la Nostra Història al Casal Jaume I de Fraga

A càrrec del professor d'història David Sancho i Cepero
DISSABTES, 15, 22 I 29 DE MARÇ I 5 D'ABRIL
de 10:30 a 1:30 del matí
En acabar el curs es lliurarà certificat acreditatiu.

Sessió 1. Dels primers pobladors al domini musulmà
Primers pobladors - Pobles colonitzadors de la Mediterrània - Civilització ibèrica - La conquesta romana - Crisi de la civilització romana - Època visigòtica - El domini musulmà - La Marca hispànica i els Comtats
Sessió 2. De la conquesta cristiana als Reis Catòlics
Fi del domini islàmic - Feudalització i expansió territorial - La Confederació catalano-aragonesa Jaume I - L'expansió mediterrània - El compromís de Casp - La unió dinàstica amb Castella
Sessió 3. L'imperi hispànic i la fi de la corona catalano-aragonesa
Crisi de la Corona d'Aragó - El comerç amb Amèrica - L'expulsió dels moriscos - Felip IV i la Guerra dels Segadors - La Guerra de Successió, un conflicte europeu - Creixement econòmic i pre-industrialització - Crisi de l'Antic Règim i Guerra del Francès
Sessió 4. De la industrialització als nostres dies
Repercussió social de la industrialització - Absolutistes i liberals - El romanticisme europeu i la Renaixença - Moviments socials. Socialisme i anarquisme - La dictadura de Primo de Rivera - República i Guerra Civil - Transició i restauració de la democràcia

Ens els propers mesos aquest curs també es farà en altres Casals Jaume I de la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya.
Informa-te'n al 974 464435 • franja@acpv.net

MEQUINENSA

Tan clar, com l'aigua

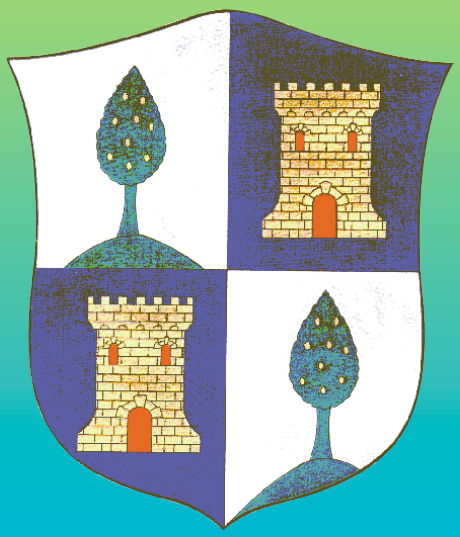

Ajuntament de Mequinensa